

moderne dekadentske dobe. Toda kljub tej osebni liriki je zavoljo svojega odziva na vsak tresljaj v dobi znal pisati tudi lepe patriotične pesmi, domovinske, kakor samo še Mickiewicz in Słowacki. Ko se je njegova žena telesa in lepote začela pomirjati, se je ves predal misli na svojega sina, v katerem je hotel dati domovini svojo umirjeno dušo in vzgojiti sina za zvestega Poljaka. Odlomek teh pesnitev podajam v prevodu. Zavedal se je tedaj, da le »delo in skrb« dajeta v roke »viteški križ.« »Duša poeta, ki je šla skozi vse svoje triumfe in depresije čutnih užitkov, se vrača k ognjišču, nad katerim čuje sam Bog...« pravi profesor Prijatelj o njem v karakteristiki Mlade Poljske (LZ, 1923, 151). Tak je bil v svojih pesmih, ki so čudovito razgibane, polne ritma in rim, razpoloženj in občutij; morda najbolj polna lirika tega preloma na stoletju, kar je Tetmajerja napravilo za najbolj priljubljenega pesnika te dobe.

Še večjo slavo pa si je pridobil s svojo prozo, s svojo Podhalansko legendo (2. zv.) in zbirko novel (5. zv.), ki jih imamo tudi v slovenščini (dr. Lenard) Na skalnatem Podhalu. Tu je zaživela vsa prvotnost poljskih gorskih plemen, za večno zabutih postav, gorjanov s homerskimi potezami in elementarnimi izbruhi strasti, ljudi, živečih v naročju narave kot v naročju Boga. Lirične novele, včasih celo ritmične, pisane tudi v tatranskem narečju, toda tako mojstrsko, da te njegove črtice gotovo spadajo med najlepše bisere poljske književnosti in med mojstrska dela o poljskem kmetu. Sodba je bila celo izrečena, da so njegovi kmetje resničnejši od Reymontovih (Czachowski, *Obraz współczesnej literatury polskiej*, I, 189). Poleg te epopeje poljskega hribovca, Tatrancja, je opeval tudi legendarnega razbojnika Janošika, in je napisal tudi povest na ozadju Zedinjene Jugoslavije (1908) »Kral Andrej«. Postavil pa je Tetmajer tudi spomenik poljskemu ulanu, poljskemu vojaku v zgodovinski epopeji iz napoleonskih časov »Konec epopeje«, v katerih je nadaljeval to,

kar je Mickiewicz v Panu Tadeuszu nakazal in deloma izpeljal Žeromski s Prahom in pepelom (Popioły). Pevec nirvane in dekadentskega občutja je doživel tudi vesele tone, da, celo humor, in je napisal odlične batalistične prizore, enake tedanjim batalističnim slikarjem. Tako je s tem delom, pa tudi še po vojni s posebno knjižico o Poljskem vojaku Tetmajer izpolnil tudi svojo državljansko dolžnost in prinesel svoj delež k vzbuditvi poljskega državljanskega duha, ki ga bo moral buditi tudi še po smrti.

Zadnji čas je živel kakor odmaknjen od sveta. Ljubljenec ljudi in uživatelj telesnih čutov je živel sam sebi, dokler ni videl propada svojega že ustvarjenega sna. In tedaj je — kot resničen predstavnik poljskega naroda — padel v omedleavico pod varšavski zid in tam umrl zapuščen od vseh in osamljen v svetu, ki ga resnično ni več mogel ljubiti.

I. Prijatelj, *Poezija »Mlade Poljske«*, LZ, 1923, str. 147—152.

K. Czachowski: *Obraz współczesnej literatury polskiej*, 1934, I, 177—189.

W. Feldman - S. Kołaczowski: *Współczesna literatura polska*, Kraków 1930, 183—189.

E. Kridl: *Literatura polska*, T. V., 2. T. Debeljak.

Recitacijski večer hrvatskih književnikov.

V ljubljanski Drami 8. marca 1940.

Zelo sem se razveselil, ko sem izvedel, da je »Društvo slovenskih književnikov« povabilo književnike bratskega hrvatskega naroda, ki so povabilo sprejeli in obljubili, da pridejo v našo belo Ljubljano in nam pokažejo čar lepe hrvatske besede. Razveselil sem se zlasti zaradi tega, ker se mi zdi ta prihod hrv. književnikov več kot navaden recitacijski večer in ker gledamo v njem naznanilo in poročilo plodovitejšega in živahnejšega sodelovanja med hrvatskim in slovenskim narodom. Z žalostjo moramo namreč ugotoviti, da so bili zadnjih

deset let kulturni stiki med Hrvati in Slovenci takšni, da niso bili samo v sramoto, ampak tudi v nepopravljivo škodo obeh strani. To smo čutili vsi in to je priznaval vsak, kdor se je količkaj resno zamislil v to nevzdržno razmerje, ki se mora za vselej končati, če se nočemo drug drugemu popolnoma odtujiti. Čisto nič ni pretirano, kar mi je pred kratkim v pismu priznal mlad hrvatski pesnik: »Hrvati više poznajemo francuske, njemačke i talijanske pjesnike negoli vaše, koji su nam u svemu mnogo bliži od njih.«

Nimam namena, da bi sedaj in na tem mestu razpravljajal o vzrokih, ki so privedli do tega poraznega stanja; tudi ne bom rekel, ali je več krivde na slovenski ali na hrvatski strani; vendar hočem samo mimogrede omeniti dve stvari, ki sta po mojih mislih največ krivi, da je tako daleč prišlo: kulturna nezrelost obeh strani in pa neodgovorni politični spletkarji in stremuhi, ki so dražili oba naroda in iz njunega nesoglasja kovali svoj umazani dobiček! Naj bo torej prihod hrvatskih književnikov v slovensko prestolnico zagotovilo, da je teh žalostnih in nezdravih časov konec in da se začenja doba lepših in iskrenjših zvez med slovenskim in hrvatskim narodom. Zakaj kolikor trdnejši bodo naši kulturni stiki, toliko močnejši in pomembnejši bomo tudi v drugih vprašanjih.

Misli o potrebi iskrenega sodelovanja in trdnih vezi med slovenskim in hrvatskim narodom je poudaril tudi prof. Fr. Koblar, ki je kot predsednik »Društva slovenskih književnikov« pozdravil hrvatske tovariše najprej na kolodvoru, v daljšem klenem govoru pa zvečer v drami. In v istem duhu mu je odgovoril dr. Ilija Jakovljević, predsednik Društva hrvatskih književnikov, ki je pripeljal šest predstavnikov sodobnega hrvatskega slovstva. Hrvatje so s kolodvora odšli naravnost k Prešernovemu spomeniku in tam položil lavorjev venec s hrvaško trobojnico ter se tako poklonili geniju slovenstva.

Po medsebojnih pozdravih, katerim je nabito polno dramsko gleda-

lišče glasno pritrjevalo, je novelist in publicist dr. I. Jakovljević izrekel najprej smisel prihoda hrvatskih književnikov z besedami: »Odzivajoč se prijateljskemu povabilu slovenskih tovarišev, smo prišli v metropolo bratskega slovenskega naroda v prvi vrsti zato, da s svojo prisotnostjo manifestiramo misel naše vzajemnosti in kulturnega sodelovanja. Nismo prišli, da vam kažemo pot, po kateri naj bi hodili vi, torej s kakšnimi propagandnimi nameni, prepričani smo namreč, da mora vsak narod sam najti svojo pot. Slovenski narod jo je tudi našel, to priča prav elita slovenskega duha, dolgoletne duhovne zveze so bile res v poslednjem času nekaj popustile, toda nikdar niso bile povsem pretrgane, sedaj se zopet krepijo. In današnji večer naj bi po želji slovenskih in hrvatskih književnikov, pa tudi — prepričan sem — slovenskega in hrvatskega naroda, postal začetek obnove in jačanja našega kulturnega sodelovanja.« Nato pa je v zgoščenih besedah podal kratko označbo sodobnega hrvatskega slovstva in nastopajočih književnikov, ki so vsi rojeni v našem stoletju. Poudaril je zlasti troje: sodobna hrvatska književnost skrbno neguje umetniški jezik, ki se je v 20. stol. razvil do neverjetne popolnosti, je čvrsto povezana s svojo literarno tradicijo in pa široko razgledana po svetovnih slovstvih. Končal pa je svoj uvod: »Če moje besede vsaj en del občinstva izpodbude, da se začne zanimati za hrvatsko knjigo, ne bo moj trud zastonj. Tako se bomo bolje poznali, in ko se bomo poznali, se bomo tudi bolje ljubili. Hrvatski in slovenski narod morata občutiti, da ju njuno sosodstvo, zapadna civilizacija, geopolitični položaj in vse okoliščine silijo v slogo, sodelovanje in solidarnost, kajti njuni usodi sta bolj povezani, kakor pa se morda mnogim zdi. Hrvatski in slovenski književniki to instinktivno čutijo. In še noben narod se ni prevaril, ako je poslušal glas svojih pesnikov, ki se niso ločili od duha

svojega naroda, ker je to obenem tudi sam glas naroda.«

Za Jakovljevićem je nastopil Dobriša Cesarić (rojen 10. jan. 1902. v Slavonski Požegi), ki je iz svoje zbirke »Spasena svijetla« prebral osem pesmi in z njimi dobro podal podobo svoje poezije. Cesarića štejejo med najboljše povojne, zlasti socialne pesnike (Mrtvačnica najbjudnijih. Predgrađe, Vagonaši). Njegov stih in dikcija spominjata na Kranjčevića, kot je zapisal že Br. Livadić, samo da je Cesarić mirnejši in manj patetičen. Z miselne strani pa je Cesarić včasih težje sprejemljiv in bi bil n. pr. pesem »Kad budem trava« prav lahko nadomestil s kakšno boljše. — Dragutin Tadijanović (r. 4. nov. 1905. v Rastušju blizu Slavonskega Broda) je iz knjig »Pepeo srca« in »Dani djetinjstva« izbral samo šest pesmi. To pa je odločno premalo, da bi nam pokazal vse razkošje barv, s katerimi slika plodno slavonsko ravan in sonce nad njo (zbirka »Sunce nad oranicama«), kako čuti usodno povezanost z zemljo in s kmečkim človekom in kako težko pada nanj »senca mesta« (»Eto grada u kojem je polomljeno granje moje mladosti«) — Pravoslavni Bosanec Novak Simić (r. 1906. v Varešu) je imel dosti srečno roko, ko je iz svoje knjige novel »Suton Tašlihana« izbral nekaj razmeroma značilnih odlomkov (»Bosna spava«). Simić je danes eden najboljših hrvatskih novelistov, bister opazovalec in oster psiholog, ki s prav orientalsko barvitostjo slika brezobziren življenjski boj, nagone in strasti, krivico in upornost. Vse to smo nekoliko začutili tudi iz njegove recitacije, le da mu beseda ni bila vedno dovolj čista in jasna. — Po odmoru je prišel na oder Ivo Kozarčanin (r. 14. okt. 1911. v Bosanski Dubici). Zares je škoda, da Kozarčanin, ki je najmočnejši v noveli in v romanu, zaradi pomanjkanja časa ni mogel brati svoje proze. Zato je vzel iz knjige »Mrtve oči« daljšo pe-

sem »Pohod mrtvih« in tri pesmi iz še neobjavljene zbirke »Jesenja ljubav«. — Kranjčevićevi verzi: »Otrov mi je grud zagrjevo, bez otrovi ne bih pjevo« veljajo v polni meri za vso Kozarčaninovo liriko, ki poganja iz ene same kali, iz brezupnega pesimizma. V njegovi pesmi je toliko sivine, bolnega čustva, blata in groze, da prehaja že v afekta-cijo, podobe pa mu postajajo spache in naravnost nejasne. — Čisto svojevrstna je poezija Vladislava Kušana, ki je iz ciklusa »Labirint srca« skoraj nekoliko patetično podal šest pesmi. Tudi Kušanaova lirika je polna podzavestnih krikov, krvavih plamenov in neizrekljive tesnobe (Tajna u tijelu, Brodolom srca, Saznanje) ter je nekoliko podoben našemu M. Jarcu. Tu in tam pa imaš občutek, da je malo izumetničen. — Poleg Cesarića se je najbolje odrezal Ivan Goran-Kovačić (r. 21. marca 1913. v Lukovdolu, Gorski Kotar). Iz knjige »Dani gnjeva«, s katero se je pred štirimi leti lepo uveljavil, je izbral nekaj učinkovitih odlomkov novele »Smrt u čizmama«, iz zbirke »Ognji i rože« pa štiri kajkavske pesmi. Kovačić je močan in izviren oblikovalec, ki zna adekvatno orisati elementarne plati človeške narave ter tragike in strahotno jezo razžaljenega naroda. Njegova pesem in proza sta polni nežne lirike in sočnih pesniških orisov, razen tega pa prinaša v hrvatsko književnost vonj svojega rojstnega kraja (tudi v besedi), kar samo stopnjuje vrednost njegovega literarnega dela.

Tako smo na literarnem večeru hrvatskih književnikov spoznali del lepote in bogastva sodobne literarne tvornosti na Hrvatskem. Zdaj pa imamo eno edino željo, da bi umetniki slovenske besede čimprej dosegli enak uspeh v Zagrebu, ta obisk pa, ki se je čisto spontano razvil v manifestacijo slovensko-hrvatskega sodelovanja, naj bo začetek poglobljenih in okrepljenih stikov med Slovenci in Hrvati. Jože Gregorič.